

really authentic, colourful and sounding natural for Ukrainian audience. The abundance of such displays of courtesy offers an excellent opportunity for determining the best equivalent in every separate case, for the majority of source language units have almost absolute correspondences in Ukrainian. However, certain deviations do exist and this circumstance requires constant attention of a translator/interpreter and more profound grasp of the described material.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Иванов А.О., Понури Д. Английские разговорные формулы. – М.: Просвещение, 1989. – 128 с.
2. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. – М.: Высшая школа, 1989. – 159 с.
3. Dubovsky Yu.A., Kucher O.V. Functional Communication in English. – Kyiv: Visca Skola Publishers, 1991. – 311 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aldiss Brian. The Malacia Tapestry. – London: Granada Publishing Ltd., 1984. – 292 p.
2. Hailey Arthur. In High Places. – London: Pan Books Publishers, 1985. – 427 p.
3. Innes Hammond. Golden Soak. – London: Collins Publishers, 1974. – 238 p.
4. Maggins Helen. North from Rome. – London: Collins Publishers, 1969. – 169 p.
5. McBain Ed. Long Time No See. – London: Pan Books Ltd., 1979. – 256 p.
6. McLean Alistair. Ice Station Zebra. – London: Collins Publishers, 1969. – 256 p.
7. Merlin David. The Simple Life. – London: Pan Books Publishers, 1965. – 160 p.
8. Osborne John. Look Back in Anger. – London: Faber and Faber Publishers, 1989. – 96 p.
9. Poe Edgar Allan. Prose and Poetry. – Moscow: Raduga Publishers, 1983. – 416 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Світлана Баранова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Сумського державного університету.

Наукові інтереси: теорія дискурсу, лінгвокогнітивні аспекти квантитативності і квалітативності

Алла Свирід – здобувач кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: теорія дискурсу.

ДО ПИТАННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І МОВИ

Оксана БЕЛИХ (Луцьк, Україна)

У статті розкрито суть термінів "міжкультурна комунікація" і "мова" та простежено зв'язок між ними. Ефективність комунікації пов'язана з успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в деякому соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає зміст і форму повідомлення.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мова, міжкультурна компетенція, вербальна / невербальна комунікація, мовна комунікація, інтернаціональна інтеракція.

The paper focuses on the terms of "intercultural communication" and "language". The connection between these terms is investigated too. The effectiveness of the communication deals with the success of the linguistic interaction, which always takes place in some art of social and cultural context.

Key words: intercultural communication, language, intercultural competence, verbal / nonverbal communication, linguistic communication, international interaction.

У період глобалізації та міграції міжкультурна компетенція є ключовою компетенцією XXI століття. Комунікація має місце завжди. З усіх видів знакової (символьної) поведінки в людському співтоваристві найважливішими є використання мови (вербальна комунікація) і супроводжуюча її несловесна поведінка (невербальна комунікація). У сукупності вони утворюють знакову комунікацію, або комунікацію у вузькому сенсі.

Дослідники Тер-Мінасова С. (2000), Галькова Н. (2004), Чередниченко О. (2007), С. Ehrhardt (2003), А. Thomas (1996) відзначають високий рівень інтересу до міжкультурної комунікації.

Актуальність статті полягає в зростаючій значимості міжкультурної комунікації в процесі глобалізації та міграції. Різнобічні міжнародні контакти показали, що успіх у будь-якій сфері міжнародної діяльності багато в чому залежить від ступеня підготовки фахівців в галузі мови і міжкультурної комунікації.

Метою статті є простеження зв'язку міжкультурної комунікації та мови.

Комунікація будується на тісній взаємодії двох видів – мовних і позамовних. Ця взаємодія особливо чітко проявляється в умовах інтеркомунікації, тобто спілкування між

носіями різних мов та культур. Теоретичні пошуки змісту поняття „міжкультурна комунікація” дали нам можливість простежити наступне:

1. Міжкультурна комунікація – адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур [4: 125].

2. Міжкультурна комунікація – сукупність специфічних процесів взаємодії партнерів у спілкуванні, які належать до різних лінгвоетнокультурних співтовариств [1: 6].

3. Міжкультурна комунікація проявляється в здатності охоплювати, поважати, цінувати і продуктивно використовувати умови культури і фактори впливу на неї” [7: 143].

З цим терміном вчений пов'язує дві галузі застосування, які можна тісно поєднати із ключовими словами „закордон” та „у своїй країні”, тобто „інтернаціональна інтеракція” та „інтеракція всередині суспільства”. Говорячи про інтернаціональну інтеракцію, мова йде про контактні ситуації між особами, які походять з різних національних культур. Типовими прикладами для цього є: німець навчається у Китаї, італієць працює у Франції, американка заводить роман з шефом-пакистанцем. Інша галузь застосування виникає, коли мова йде про інтеракцію всередині мультикультурального суспільства. Внутрішньосуспільні контакти між представниками різних культур належать у сьогоdnішній час до побутових питань. Прикладом цього є навчання турецького школяра у німецькій школі, розробка французьким службовцем еміграційного контракту для північно-африканця, або співпраця корінного американця з американкою китайського походження.

4. Комунікація не зводиться лише до передачі та засвоєння інформації. Неможливо обмежитися адекватним перекладом іноземної мови, процес міжкультурної комунікації виходить за межі і стосується розуміння історичного контексту, взаємодії пізнавального та ціннісного, наукового та позанаукового [3].

5. Міжкультурна комунікація – спілкування, здійснюване в умовах таких значних культурно обумовлених відмінностей в комунікативній компетенції його учасників, що ці відмінності істотно впливають на успіх або невдачу комунікативної події. Під комунікативною компетенцією при цьому розуміється знання використовуваних при комунікації символічних систем і правил їх функціонування, а також принципів комунікативної взаємодії. Міжкультурна комунікація характеризується тим, що її учасники при прямому контакті використовують спеціальні мовні варіанти і дискурсивні стратегії, відмінні від тих, якими вони користуються при спілкуванні усередині однієї й тієї ж культури [7: 143].

Міжкультурне спілкування є моделлю всякого спілкування, умовами якого є наявність деякої єдності, а також наявність розбіжностей – якби не було розбіжностей між людьми, не виникла б потреба в спілкуванні чи обміні інформацією, почуттями, думками, що супроводжуються оцінкою співрозмовника і самооцінкою.

Одним із наукових напрямків міжкультурної комунікації є лінгвістичні дослідження, пов'язані з вивченням дискурсу як певного інтегрального процесу, центрального для комунікативної діяльності; дослідження різних комунікативних стилів у їхньому використанні всередині і за межами своєї групи. Психологічне поняття акомодатії застосовується до таких параметрів комунікації, як темп мови, вибір відповідної лексики, спрощена або ускладнена граматична структура.

Мова – дзеркало культури, в ній відображається не тільки реальний світ, що оточує людину, не тільки реальні умови його життя, але і суспільна свідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу [1].

Мова – знаряддя, інструмент культури. Вона формує особистість людини, носія мови через нав'язані йому мовою і закладені в мові бачення світу, менталітет, відношення до людей тощо, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування [2: 39].

Мова – це ментальний феномен, що виступає безумовним стержнем комунікації. У мові закодовані знання людини, її уявлення про світ в цілому, її індивідуальний життєвий досвід, цілісна картина світу всього соціуму. У процесі комунікації той, хто говорить спрямовує

того, хто слухає, до деякої інформації, що зберігається в його голові, яка структурована й організована в глобальну картину світу.

Мова являє собою знакову систему, що є засобом спілкування і мислення. Мова є засобом пізнання світу, збереження і передачі інформації. Тому знання мов і їхнє практичне використання говорить про культуру особистості. Розвиненість національної мови, тобто її багатомірність, словниковий склад, внутрішня розчленованість на одиниці різних рівнів свідчать про рівень національної культури. Функціонально вона забезпечує вираження певних почуттів, настроїв, емоцій. Ми розглядаємо мову, насамперед, як ту частину культурного менталітету, що складає сферу духу, цінностей і значень. Мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя.

Едгард К. вважає, що застосування іноземних мов є основним критерієм для визначення терміну „міжкультурна комунікація”: „Очевидно, що застосування іноземних мов є характерним (можливо, найважливішим) критерієм для ситуацій, в яких має місце міжкультурна комунікація” [6: 139]. Йдеться про комунікацію між австралійцем та громадянином Ямайки, які обоє розмовляють англійською мовою як рідною, або між португальцем та бразиліанцем, які обоє розмовляють португальською, але, без сумніву про міжкультурну комунікацію. Говорячи про наслідки вживання іноземних мов у між культурній комунікації, виникає питання чи всі учасники комунікації місять спілкуватися іноземною мовою чи достатньо лише одному (або кільком) в той час, коли інші співрозмовники говорять рідною мовою. Ті партнери по спілкуванні, котрі говорять рідною мовою, на підставі їхньої мовної компетенції використовують вигідну позицію в комунікативній ситуації.

У комунікативній ситуації, в якій учасники розмовляють однією рідною мовою, є очевидними відмінності щодо регіональних варіантів цієї мови. Наприклад, австралієць, англієць, канадець, іранець розмовляють англійською мовою, але застосовують різні варіанти однієї мови. А це – як і використання різних мов – може призвести до міжкультурних непорозумінь. Не лише слова, які застосовуються по-різному, але й те, що вони є незнайомі співрозмовнику, може викликати проблеми. Також певні види пристойностей, наприклад, вираження ввічливості посередництвом мовних структур – у різних діалектах може значно відрізнятись.

Дискусії щодо взаємозв'язку мови і світосприйняття, який в лінгвістиці називають „мовна відносність” (linguistic relativity), є спірними. Концепція „мовної відносності” намагається охопити зв'язок між мовними та культурними відмінностями. Основне припущення теорії полягає в тому, що мова має значний вплив на сприйняття і категоризацію світу через особистість. Тому кожна мова відкриває індивідууму особливі можливості для пізнання і категоризації світу, але й одночасно закриває інші підходи. Мова забезпечує схему, за допомогою якої ми структуруємо наше сприйняття світу. Такий вплив мови на структурування сприйняття, на думку антрополога Едварда Сапіра, пояснюється існуванням культурно-специфічних відмінностей, які проявляються в тому, що немає повної відповідності утворюваних категорій у двох мовах [6: 146]. Категорії, які є особливо значимі для однієї культури, повинні мати свою термінологію. А категорії, які в культурі не мають ніякого значення, відповідно, не мають мовного найменування.

Процес вивчення рідної мови можна пов'язати з процесом пізнання культури. Обидва процеси протікають одночасно, охоплюють один одного і є залежними один від одного. Мова – це не лише засіб для сприйняття соціальних відносин, мова може розглядатися як репертуар категорій, які вважаються релевантними в культурі. При вивченні рідної мови особистості засвоюють, в більшій мірі підсвідомо, комунікативні стилі, які є характерними для тієї культури, в якій вони виховуються. При початковому засвоєнні мови, відповідно до оточення, культурних норм, власних бажань, засвоюють загальноновживані правила вітання / прощання.

Проблеми при комунікації між представниками різних культур можуть витікати з недостатнього опанування вимовою, словниковим запасом, граматиною (як одним чи усіма партнерами по спілкуванні). Часто міжкультурні проблеми порозуміння чи непорозуміння є часто наслідком культурно-специфічної поведінки з мовою, як з інструментом дій. Цими

питаннями займається окрема галузь науки, яка називається прагматикою, яка вважає, що мовлення є одночасно інтерактивною дією. Якщо при формулюванні прохання застосовують ненавмисне – з причини недостатньої прагматично-комунікативної компетенції – конструкцію, яка сприймається співрозмовником як неввічлива, це може мати інколи значно гірші наслідки, ніж неправильна вимова. Тоді, коли неправильна вимова інтерпретується як наслідок недостатньої мовної компетенції, неввічлива поведінка може оцінюватися як образа, яку також можна звести до недостатньої мовної компетенції. „Помилки в галузі прагматики на світовій політичній арені призводять не до інтернаціональних ускладнень, а представляють більшу загрозу комунікативній рівновазі у буденному житті, ніж фонетичні, морфологічні, синтаксичні чи лексичні разом взяті [3: 156].

Отже, міжкультурна комунікація виступає центральною соціально-педагогічною умовою під час формування соціокультурної компетентності. Саме в процесі міжкультурної комунікації проявляється соціокультурна толерантність фахівців іноземних мов. Мова виступає як функціональна система елементів, пов'язаних визначеними відносинами, а головна її функція – комунікативна. Мова є не тільки безпосередньою дійсністю думки, але й сприяє обміну думками, взаємному розумінню людей, організації їхніх спільних дій. Вона створює структуру світу через особистість в значній мірі так, що особа про це навіть не знає. Так як мова належить до несвідомого знання носіїв цієї мови, успішна структуризація світосприйняття є також несвідомим процесом. Ефективність комунікації, у першу чергу, пов'язана з успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в деякому соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає зміст і форму повідомлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галькова Н.Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам /Галькова Н.Д.// Иностр. яз. в школе. – 2004. – № 1. – С. 3-8.
2. Ніколаснко І. В. Мова і міжкультурна комунікація / Ніколаснко І. В.// http://www.rusnaua.com/15_DNI_2008/Philologia/32759.doc.htm
3. Розанова М. С. Проблема межкультурной коммуникации в контексте философско-художественного освоения современной реальности. /Розанова М. С.// – http://anthropology.ru/ru/texts/tozanova/russia_04.html.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. /С. Г. Тер-Минасова// – М.: Слово / Slovo, 2000. – 259 с.
5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад /О. І. Чередниченко// – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
6. Ehrhardt, C. Diplomatie und Alltag: Anmerkungen zur Linguistik der interkulturellen Kommunikation /C. Ehrhardt// – Sternenfels: Verlag Wissenschaft und Praxis, 2003. – S. 135-156.
7. Thomas, A. Psychologie interkulturellen Handels /A. Thomas// – Göttingen: Hogrefe, 1996. – S. 143.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Бєлих – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: міжкультурні проблеми перекладу, німецькомовні дієслівні парадигми.

APPEARANCE AS AN OBSTACLE IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Наталія БОРИСЕНКО, Петро БОРИСЕНКО (Київ, Україна)

У статті проаналізовано зовнішність людини як складову невербальної комунікації; розкрито важливість фізичних характеристик людини та артефактів її зовнішності в міжкультурному спілкуванні.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, невербальна комунікація, зовнішній вигляд, фізичні характеристики, раса, колір шкіри, зріст, статура, артефакти зовнішності, одяг, ювелірні вироби, догляд за зовнішністю, ювелірні вироби

The article analyses a person's appearance as an aspect of nonverbal communication. It reveals the significance of a person's physical characteristics and artifacts of his or her appearance in intercultural communication.

Key words: intercultural communication, nonverbal communication, appearance, physical characteristics, race, skin color, height, body type, artifacts of appearance, clothing, grooming, jewelry.

With the globalization of the world society, intercultural communication becomes the issue of the day. However, it is not a problem that can be solved easily and during a short period as multicultural interaction means communicating across multiple and very different cultures existing